

Борис Ж. Фајфрић
Градска библиотека Симеон Пишчевић, Шид
fajfric.orthodox@gmail.com

УДК: 27-784-468.5"02/04"
Прегледни рад
Примљен 19.11.2014.

ПАРАВАЛАНИ – ХРИШЋАНСКИ БОЛНИЧАРИ И БУНТОВНИЦИ

Резиме:

Паравалани се јављају у периоду када се хришћанство ширило, а касније и ујврђивало у Римској империји. Они су представљали групу која се у почетку декларисала као болничарска, бринући се за болесне и мртве, а сматрали су се и монашким редом на Истоку. У почетку њиховој ради су се стварали за болесне, без обзира о којој се болести радило, због чега су задобили поверење и улег међу хришћанским народом, а посебно црквених великодостојника. После Миланског едикта, како је хришћанство јачало, тако су и паравалани јачали. Њихова делатност ће се и даље базирати на бризи о болеснима, али ће се она проширити и на пољопривреду. Они су посебно деловали у Александрији, где су важили за личну стражу александријских патријарха. Водили су немилосрдну кампању против незнабожаца, где је жртва њихове немилости била философкиња и математичарка Хипатија. Пројонили су и Јевреје, а учествовали су и у домаћинским споровима. Временом су постали проблем за царство, па су поједини цареви ограничили њихова деловања, а онда их и забранили.

Кључне речи: паравалани, Црква, папани, Јевреји, Римска империја, Кирило Александријски.

Историја цркве у првим вековима после Христа обухвата многе непознанице које су слабо изучаване или има мало података о њима. После Миланског едикта 313. године, Црква се у Римској империји учврстила и организовала. Тада су почеле да је потресају разне унутрашње несугласице, као што су јереси. Односи хришћана и незнабожаца су били у затегнутом односу. Хришћански народ још увек није могао да заборави прогоне од незнабожаца, као што ни незнабожци нису могли да прихвате да им царство постаје хришћанско, због чега су често избијали сукоби. Они ће се касније проширити и на Јевреје, где су их хришћани оптуживали за убиство Сина Божијег и прогоне који су им они приређивали, док су Јевреји Исуса називали варалицом, а Богородицу блудницом. Тај период је за Цркву био доста турбулентан, јер су хришћани заузимали високе положаје, што је незнабожцима сметало. Током тог периода, јављају се паравалани.

1. Назив *паравалани*

Порекло назива је загонетно, као и њихово правилно изговарање. Нема општег мишљења о њиховом јединственом називу, па се у многим студијама могу пронаћи различити називи: *паравалани*, *парабалани*, *параболани* и тако даље. Болотов (Болотов, 2010:134) наводи да порекло њиховог назива долази из древних споменика на грчком језику *παράβαλοις*, *parabalani*, *parabalanin* = *οι παρα βαλανειν*, што у преводу значи *они који су крај куџаиџила*, *пореџ куџаиџила*, *недалеко од куџаиџила*, што се даје закључити да су имали неке везе са јавним купатилима. Сличног мишљења је и Боверсок (Bowersock, 2010: 51) који говори да су се налазили у јавним купатилима, како би водили бригу о болеснима. Он даље наводи да је тешко замислити да су житељи Александрије допуштале болеснима да се налазе у њиховој близини, а још мање да се купају у истој води. Зато он закључује да су они били болничари, који су се бринули о болеснима, јер реч која се тада употребљавала међу хришћанима, *parabolos*, означавала је људе који су ризиковали своје животе ради Христа.¹ Онај ко је долазио у додир са болеснима, сматрао се да ризикује свој живот. Сличног мишљења је и Болотов (Болотов, 2010:134).

Стедман (Stedman, 2010:5) пише да порекло назива потиче од грчке речи *παράβουλεῖομαι*, што би у преводу значило *баџиџи се џред неким* или *баџиџи се на неџиџо*. Он ту реч преводи као *онај који ризикује*, *онај који је у оџасноџи*, *онај који се коџка*. Бергмеиер (Bergmeier, 1989: 10) их назива *коџкарима*. Обојица аутора (Bergmeier, 1989: 10; Stedman, 2010:5) их описују као људе који су се бринули о болеснима, а онај ко је водио бригу о болесном човеку у то време, сматрао се човеком који ризикује свој живот, јер се болест сматрала великом опасношћу због могућег преноса. Тако су се паравалани сматрали људима који су свој живот жртвовали зарад других.

2. Назив *наџанак паравалана*

Оснивач паравалана није познат. Претпоставља се да су настали на основу лика Епафродита, кога спомиње апостол Павле: „*Смаџрао сам џак за неџходно да џошаљем к вама Еџафродитџа, братџа и саџрудника и саборџа мојеџа, а коџа сџе ви џослали да ми се наџе за моје џоџребе. Јер је силно чезнуо за свима вама, и било му је жао џиџо сџе чули да се разболео. И заисџа беше болесџан џоџово на смрџи, али џа Боџ џомилова, и не само џеџа, неџо и мене, да ми не доџе жалосџи на жалосџи. Заџиџо џа хџиџно џослах да се обраџујеџе када џа оџеџи видиџе, а ја да будем мање жалосџан. Примиџе џа, дакле, у Госџоџу са џуном радоџићу, и џакве џоџиџуџиџе. Јер се за дело Хрисџиџово изложи до смрџи, не мареџи за свој живоџи, да надкнаџи оно у че-му не сџиџосџе ви да ме услуџиџе“ (Флп. 2, 25 – 30).*

¹ У то време је постојала још једна група, *филиџони*, који су се такође бринули за сиромашне и болесне. Њихов назив означаво је *љубиџеље мука*.

Епафродит је непозната личност, тако да се све своди на претпоставке. Претпоставља се да је потицао из паганске породице и да је примио хришћанство. Његово преобраћење се вероватно десило када је апостол Павле основао цркву у Филипима, а где је Епафродит био међу првима који се крстио (Bergmeier, 1989: 3).

Павле је посланицу Филипљанима написао у заробљеништву. Пошто су га Филипљани веома ценили и волели, били су жалосни што је неправедно затворен. Желели су да му на неки начин помогну, па су скупили новац. Међутим, задатак се није заснивао само на одношењу новца, него и на престаном располагању апостолу. Пошто је задатак био веома ризичан за живот, нико се није усудио да га прихвати, сем Епафродита. Он је показао своју храброст жртвовањем за друге, а све ради Христа, због чега га Павле описује као човека од части, пун љубави према ближњима, не плашећи се да свој живот жртвује за друге (Bergmeier, 1989: 3 - 4).

Иако се о Епафродиту мало зна, на основу сведочанства апостола Павла, може се закључити да се радило о правом хришћанину, који је у себи гајио љубав Христову, а коју је проповедао својим жртвовањем за људе. На основу његовог жртвовања су настали паравалани.

Почетак деловања паравалана не може се са сигурношћу утврдити. Претпоставља се да је њихово деловање проузроковала куга из 251. године у Картагини (Stedman, 2010:5). Римским царством је тада владао Гал, који је привремено обуставио гоњење хришћана. Ова опака болест је толико незнабожце деморалисала и узбунила, да нису знали како да се изборе са њом. Улице Картагине су биле препуне лешева, који су били напуштени од својих породица. Свако ко је тада боловао од куге, немилсордно је избациван из куће, препуштен да сам умре на улици. Тела умрлих људи нису била сахрањена, због чега је постојала опасност од заразе (Болотов, 2009: 114).

Незнабожци су тада били у тешком стању. Цар Гал је наредио да се принесу жртве богу Аполону за здравље. Пошто су хришћани одбили да тако нешто учине, незнабожци су за кугу окривили хришћане и прогонили их. Међутим, хришћани нису бежали, него су својим делом показали своју људску личност. Док су се незнабожци позатварали по својим кућама, хришћани су се старали о болеснима, а мртве сахрањивали. Хришћани су се овог подвига прихватили на основу позива епископа Картагине Кипријана: „*Можда узнемирава вест да ова болест најоштра једнако као и наше људе са осталима, као и то да хришћани верују да она можда ствара уживање у овоме свету и чини живој слободним од додира са болешћу, али не као неко ко пролази све невољне ствари и који је спреман за будућу радост. Драга моја љубљена браћо, како је велика ова ствар, ова опасна и неопходна кућа која је засирашујућа и смртоносна, изражећи неправедност од свакој, истишћујући људске умове, желећи да видимо да ли здрави теже болеснима и да*

ли воле њихов род; да ли њихови родоци наносе штету својим слушама; да ли се лекари олушавају од молби њихових пацијената; да ли се сузбијају насиља; да ли грамзив може утасити своју незасити страси његове људе шкритосити, чак и када се боји смрти; да ли охоли саину свој враи; да ли зли моту да омекшају своју дрскост; да ли бојати, када њихови мили пројаци, ни када ништа не дају, а дају када остану без наследника. Иако је ова смрт додељена, она је даровала користи нама хришћанима и Божијим слушама да радо прижељкујемо мучеништво, као и да учимо да се не плашимо смрти. То су поговори за нас, а не смрт: јер нам дају ум и славу духовности; јер они који презиру смрт, припремају се за круну“ (Ferngren, 2011: 11).

Хришћани су се на епископов позив одазвали. Болесне су склонили у адекватне просторије и старали се о њима, док су умрле покупили са улица и сахранили на достојанствен начин. Овај чин картагинских хришћана је изненадио незнабожце, па су и они изашли на улице, водећи се примерима Христових следбеника. Они су тада увидели да им хришћани нису непријатељи, него пријатељи (Болотов, 2009: 114).

Само дело картагинских хришћана се прочуло по царству, па су исто то чинили и хришћани у Александрији, пошто је и њих задесила куга. Они су се такође старали о болеснима, а умрле облачили у погребну одећу и сахрањивали. Управо су ти хришћани били први паравалани, како тврди Телеа (Telea, 2012: 159).

3. Александријски паравалани

Како је Александрија била место настанка паравалана, тако је била и место њиховог деловања. Горе је споменуто да су настали током куге у Александрији, односно, спомињу се њихови први трагови, док са друге стране Фернгрин (Ferngren, 2011: 11) тврди да су основани 416. године од стране александријског патријарха, али не наводи којег. Пошто спомиње 416. годину када је на александријској катедри био Кирило Александријски, испада да је он оснивач. Међутим, немогуће да су те године основани, јер је тада цар Теодосије II издао кодекс у којем се ограничавају њихова деловања у јавности. Паравалани су вероватно раније основани, али не од Кирила, него од његовог стрица Теофила. С обзиром да први подаци датирају из 251. године током куге у Александрији, Теофил није могао бити њихов оснивач, него утемељитељ и финансијер, што је касније био и Кирило.

Главна сврха њиховог оснивања је брига за болесне од тешких болести, као што је то била куга или лепра. Чланови паравалана су могли бити из сиромашног слоја друштва. Поред бриге за болесне, такође су превозили мртве. Рудолф Јанеј (Yanney, 1998: 17) их прибраја међу црквене клирике, али за то нема чврстих основа. У сваком случају, они су били организована групација, која је имала свој правилник. Број паравалана се у почетку сводио на 600 чланова, док се тај број касније смањио на 500. На челу њиховог реда био је синдик,

док су александријском патријарху били потчињени, због чега су имали велике привилегије. Зато су многи желели да буду у њиховој групи, па су неки богати људи нудили новац како би постали њихови чланови (Болотов, 2010: 135).

Услов у чланство паравалана било је сиромаштво и, што је најважније, добро здравље. Вероватно је ово последње било пресудно, јер су паравалани морали да се суоче са свим врстама болести, чак и са заразним. Мртве су морали да купе са улица и да их преносе изван града, а болесне да воде у изолацију (Bowersock, 2010: 49 - 50). Посебно је у то време била опасна болест лепра, која је била заразна и које су се сви бојали.²

На почетку је речено да реч *паравалани* може да означава *оне који су крај кућаишла*, што значи да су њихова задужења била да живе поред њих и притичу купачима у помоћ. Болотов (Болотов, 2010: 134) наводи да су ту првобитно деловали, а да су се касније проширили по целој граду. Такође су их александријски патријарси користили као кућну послугу, а онда као и за своју телесну стражу (Harmless, 2004: 16). Временом ће се њихова улога променити, али она неће више бити на корист Цркве, него на Њену штету.

3.1. Сукоб са незнабожцима

Од оног момента када је Миланским едиктом потврђена и загарантована слобода хришћана, и када се Константин определио за хришћанство, почели су жестоки сукоби између пагана и хришћана. Они неће ескалирати за време Константина, него за време његових наследника³, а посебно за време цара Теодосија. Почеле су разне санкције против незнабожаца, као што су забране жртвоприношења, затварање храмова, забране њихових празника и слично. Временом су обични хришћани почели да се мешају у државне послове и да руше паганске храмове. Тако је 326. године срушен пагански храм бога Ескалапа у Егеји Киликијској. То је тада био једини случај насиља над незнабожцима, које ће се наставити 399. године када је срушен храм у Картаги. Године 414. је срушено светиште богињи Изиди у Египту и многи други у Атини. Срушени су и два веома значајна храма за пагане: храм посвећен Зевсу у Апамеји (386) и Марнасу у Гази (Mikhail, 1998: 10 - 12).

Сукоби између две религије су све више узимали маха и ширили се по царству. Највећи сукоби су били у Александрији,⁴ који је тада важио за мултикултуран град, па зато не треба ни да чуди што је био најнемирнији.

2 Познати кападокијски свети отац, Василије Велики, је у Цезареји, током свог епископског службовања, основао манастир у који су долазили болесни и сиромашни, а о којима су се бринули монаси. Такође су ту долазили и људи болесни од лепре. На Василијевом примеру, монах по имену Јевстатије је у јерменској Севастији основао такође болницу у коју су долазили лепраши.

3 Они су започети још у време Јулијана Отпадника, који је на силу покушао да поврати многобоштво.

4 Цео Египат је тада био захваћен немирима. Нису храмове били само мете напада хришћана, него и њихове гробнице, које су биле узурпиране.

У Александрији су живели хришћани, незнабожци и Јевреји, три различите религије, са различитим размишљањима, која су проузроквала да дође до несугласица и сукоба, који су некада били и фатални.

Врхунац сукоба у Александрији се десио за време патријарховања Теофила Александријског.⁵ У његово време је све више долазило до обрачуна између хришћана и пагана, а у којима су главну улогу имали паравалани. Оно што је њима посебно сметало код незнабожаца, јесте њихова светиња Серапион. Иако је био многобожачки храм, он је такође важио и за градску зграду, где су се многи ту подучавали, а ту се налазила и градска библиотека. Многи су у Серапиону задобили високо образовање, укључујући и хришћане (Karlow, 2005/2006: 9). Међутим, храм је посебно сметао оној групи хришћана којој писана реч и књига ништа није значила, а у који спадају и паравалани. Зато ће Серапион постати главно место сукоба између пагана и хришћана, тј. паравалана.

Пре него што ће Серапион бити нападнут, паравалани су вршили нападе на многобожачке храмове, а иза свега тога је стајао Теофил Александријски. Они су по његовом налогу порушили храм посвећен богу Бахусу, што је изазвало револт незнабожаца. Они су из освете напали хришћане и побегли у Серапион, у којем су се забаракадирали и од храма направили утврђење. За собом су узели и неколико хришћана за таоце, које су мучили и убили, тако што су их жртвовали њиховим боговима. Због немира у Александрији, римска власт је морала да реагује. У смиривању нереди морао да се умеша и цар Теодосије. Он је послао писмо народу Александрије у којем су убијени хришћани проглашени за мученике, а незнабожци ослобођени кривице. Међутим, храм Серапион је предат у руке хришћанима. Незнабожци су веровали да хришћани неће уништити храм, с обзиром да су се многи од њих ту учили, али када су видели руљу која је нагрнула на храм, предвођену параваланима, напустили су га. Серапион је био уништен, а библиотека спаљена. У деструкцији је учествовао и Теофил Александријски, који је порушио кип Сераписа (Karlow, 2005 - 2006: 10).

Након уништења Серапиона, односи између хришћана и пагана се све више погоршавао. Долазило је до све већих сукоба и до насилних смрти, у којима су највише учествовали паравалани. Спашавајући своје животе, велики број пагана се преобратио у хришћанство. Међутим, мете напада паравалана више неће бити само пагани, него и Јевреји.

3.2. Сукоб са Јеврејима

Лош однос између Јевреја и хришћана постоји још од времена апостола. Он се још више погоршао када је донета одлука да незнабожци, пре кр-

⁵ Теофил Александријски је био ујак Кирила Александријског, који ће га након његове смрти, наследити на катедри. Теофил је дошао у сукоб са Јованом Златоустим, сматрајући га јеретиком. Све до своје смрти није желео да га стави у диптих епископа.

штења, нису у обавези да се обрезају, због чега су се јудеохришћани жестоко успротивили. Временом ће све већи број незнабожаца заузимати високе положаје у цркви, што ће проузроковати одвајање јудеохришћана од незнабожаца. Тако ће се временом њихови односи све више погоршавати.

Сукоби између Јевреја и хришћана ће се највише одразити у Александрији за време патријарха Кирила Александријског. У тим сукобима ће се поготово истицати паравалани, који су тада били телесна стража Кирила, па не треба ни да чуди што су изазивали мржњу према Јеврејима. Они су им давали разна погрдна имена, као што су: *йоремећени*, *бојомрзишељи*, *бојоубице*. Затим су синагоге сматрале за губаве куће у којима су се одржавала монструозна богохуљења (Karlow, 2005 - 2006: 11). Све ће то само погоршати већ тешки однос између Јевреја и хришћана, што ће се претворити у погубне сукобе за обе стране.

Иако су живели мирно, хришћани и Јевреји су често долазили у конфликт теолошке природе, бар у прво време. Међутим, није проблем био само теолошки, него и у политичкој и економској надмоћи. Прво су пагани представљали проблем, који је решен након разорења Серапиона. Остали су још само Јевреји. Сукоби су званично почели 415. године, када је перфект Египта био Орест. Он је био у пријатељским односима са богатим и утицајним Јеврејима, што је отежавало хришћанима да постану доминантни у Александрији. Међутим, Орест ће учинити нешто што ће изазвати негодовање Јевреја.

Јевреји су имали обичај да на њихов Сабат присуствују уличним манифестацијама, где су само изазивали свађу. Да не би избили нереди у граду, Орест је наредио да се постави стража свугде где је гужва, на шта су Јевреји негодовали. Док је Орест саопштавао своју одлуку, на тргу је био присутан извесни Јеракс, кога је послао Кирил. Када је чуо одлуку Ореста, он је својим аплаузом одобравао такву одлуку. Међутим, Јевреји су се побунили због такве реакције и утицали на Ореста да га ухапси, што је овај и учинио. Он је Кириловог човека ставио на тешке муке пред народом, што је разљутило патријарха. Кирило је тада запретио Јеврејима да ће бити кажњени због њиховог злочина. Они нису желели да прихвате Кирилове претње, па су одлучили да напакуте хришћанима. Јевреји су једне ноћи раширили вест да гори црква, где је велики број хришћана тада изашао из својих кућа и упутили се према цркви да угасе пожар. Када су дошли пред цркву и видели да не гори, Јевреји су их из заседе напали и убили. Сутрадан су, под вођством Кирила, паравални са осталим хришћанима напали Јевреје по њиховим кућама и синагогама. Тада је велики број Јевреја био протеран из града (Сократ, 2002: XIII, 206).

Орест није одобравао прогон Јевреја, а највише је за то окривљавао Кирила, због чега су се односи између њих двојице погоршали. Перфект

је обавестио цара о свим дешавањима, што је исто учинио и Кирило. Патријарх је Оресту понудио помоћ у превазилажењу проблема, али је перфект то одбио (Сократ, 2002: XIII, 206 - 207).

Како су се сукоби погоршавали, тако је долазило и до вербалних сукоба између хришћана и перфекта. Тако су се једном скупили паравалани и нитријски монаси оптужујући Ореста да је незнабожац, где се овај бранио говорећи да је хришћанин. Тада је један монах, по имену Амоније, бацио камен на Ореста, погодивши га у главу. Одмах након тога је ухапшен и подвргнут мучењима, где је у мукама и умро. Кирило га је прогласио за мученика, наденувши му име Тавмасије. Хришћански народ се побунио против овакве патријархове одлуке, јер Амоније није био мучен зарад Христа, нити је тражено од њега да се одрекне Господа, него је мучен због напада на перфекта, јер се његов чин тада окарактерисао као атентат на римског државника. Због тога Кирилова одлука није била прихваћена у цркви, а касније је и он увидео грешку, па је све то пало у заборав (Сократ, 2002: XIV, 207). Међутим, крај сукоба се није назирао, што ће довести до убиства једне познате филозофкиње.

3.3. *Убиство Хипатије*

У Александрији је, током патријарховања Кирила Александријског, живела угледна и цењена филозофкиња и математичарка Хипатија, која је била паганка. Њу су сви становници града ценили, без обзира били у питању хришћани, незнабожци или Јевреји. О томе колико је била цењена, најбоље описује Сократ Схоластик: *"Она је својом ученошћу надмашила све савремене философе, а држала се Платона. Предавала је све философске науке онима који су желели да је слушају. И заиста, са свих страна долазили су к њој да се уче философији. То је била једна од жена о којима треба говорити са поштовањем."* (Сократ, 2002: XV, 207). Судећи по Сократовом опису, код ње су долазили и хришћани како би их подучавала филозофији и математици.

О Хипатији има мало сигурних података, па се већина своди на претпоставке. Не зна се тачан датум њеног рођења, па се узима 370. година. Отац јој је био Теон, тада познати математичар и астроном. Са несигурношћу се тврди да је била удата или верена за филозофа Исидора. Код ње су учили многи младићи, укључујући и Ореста. Такође је њен ученик био и епископ Синезије Птолемаидски, који је са њом био у пријатељским односима (Richeson, 1940: 73 - 80).

По опису Сократа (Сократ, 2002: XV, 207 – 208) није била стидљива и није се плашила да дође у полемику са сваким. Била је у пријатељским односима са египатским перфектом Орестом, због чега су је многи оптуживали да је подгрејавала сукоб између њега и Кирила. Због тога су је поједини

хришћани мрзели, а поготово паравалани. Они нису могли да прихвате да једна жена има толики утицај на народ, а поготово да је пријатељ са перфектом, због чега су одлучили да је убију. Тако су је једног дана, под вођством једног паравалана Петра, сачеклаи код њене куће и одвукли у оближњу цркву. Тамо су је скинули голу и испребијали је на смрт (Yanney, 1998: 21 - 22). Затим су њено тело исекли на комаде, месо са њеног тела скинули шкољкама од острига и на крају запалили на ломачи (Карташов, 1995: 252).

Убиство Хипатије је загонетно и не зна се са сигурношћу ко је био наручилац. Постоје различите теорије. Сократ каже да су убиство извршили завидни хришћани, а да је Кирило жалио за њеном смрћу (Сократ, 2002: XV, 208). Међутим, поједини научници тврде супротно, да је њено убиство лично наредио Кирило. Тако Парсонс (Parsons, 1893: 48 - 49) говори да је убиство наредио Кирило и да није могао да не зна о томе, јер су паравалани били под његовим руководством. Слично тврди и Ричесон (Richeson, 1940: 77), који каже да је Кирило дан пред њену смрт прошао поред њене куће и видео велики број људи који долазе у њену кућу, па је одлучио да је уклони. Чак и Карташов (Карташов, 1995: 251 - 252) слично тврди, само што то не чини директно. Он даље пише да су Хипатију убили људи блиски Кирилу, али не и да је он био умешан. Сви они користе изворе извесног Дамаскина, који Кирила описује као темпераментног и ватреног борца. Ту је можда најуздржљивији Јанеј (Yanney, 1998: 21 - 22) који цитира Сократа и Дамаскина, али говори да се не може на основу њихових навода донети закључак. Он такође цитира епископа Јована који у својим Хроникама наводи да су хришћани Хипатију сматрали вештицом, јер се бавила црном магијом. Он даље цитира (Yanney, 1998: 23) професора Азиза Атија (Aziz Atiya) да је сукоб између Кирила и Ореста изазвало мржњу паравалана и појединих хришћана према Хипатији, па се зато не може Кирило сматрати наручиоцем њеног убиства.

3.4. Кирило Александријски и паравалани

После смрти Теофила Александријског, за новог патријарха Александрије изабран је његов нећак Кирило. Када је преузео пастирску дужност, у Александрији су навелико деловали паравалани. Они су још за време Теофила имали значајну улогу, јер су важили за његову стражу. Током Теофила беснели су сукоби хришћана и пагана, који се завршио уништењем Серапиона. За време Кирила почео је сукоб са Јеврејима.

Сви историчари се слажу да се Кирило лично заузео за борбу против Јевреја, а у коме су учествовали паравалани. То, такође, тврди и Сократ: "У исто време, одлучио је Кирил да прогна Јудеје из Александрије..." (Сократ, 2002: XIII, 206). Разлог за сукоб јесте тај што су Јевреји први изазвали свађу са хришћанима, која се касније претворила у нереди. Међутим, Карташов

(Карташов, 1995: 251) пише да су пагани тада још увек били јаки, а да је Кирило радио на томе да хришћани задобију пуну власт. Због тога је дошао у сукоб са перфектом Орестом, а онда и са Јеврејима, који су били под перфектовом заштитом. У тим сукобима су се највише истицали паравалани.

Кирило Александријски је у много чему користио паравалане, као и његови претходници. Међутим, он их није користио само због њихове покорности, него и због њихове храбрости да се суоче са разним болестима, а посебно са лепром и кугом. Тада су се сви плашили ове две болести, јер су биле заразне и смртоносне. Нико се није усуђивао да помогне онома који болују од ове две болести или да склони леш са улице, сем паравалана. Зато су били веома цењени, не само од обичног народа, него и од патријарха Александрије. Патријарси су тада имали извесну одговорност у граду, као што је брига о болеснима. Зато су паравалани постали лично особље патријарха, јер их је он упућивао где да реагују. Међутим, временом су се паравалани од црквених болничара претворили у телохранитеље александријских патријарха и почели да губе своју некадашњу функцију.

Паравалани су себе сматрали полицајцима који су заводили ред у Александрији, због чега су изазивали нереде. Много тога су чинили по наређењу Кирила, а нешто самовољно. Кирило је наредио да се протерају Јевреји, али то није учинио из неке своје обести, него због тога што су Јевреји први напали хришћане. Током прогона био је велики број убијених Јевреја, али њихова убиства није наредио Кирило, него су то паравалани учинили самовољно, без његовог знања и допуштења. Исти случај је и са Хипатијом. Кирило Александријски није наредио њено убиство, као ни њено угњетавање. Пошто је тада био у сукобу са Орестом, који је био у пријатељским односима са Хипатијом, паравалани су мислили да она подгрева перфектову мржњу према Кирилу. Зато су је на своју руку убили. Иако поједини историчари покушавају да одговорност припишу Кирилу, не може се на основу свога мишљења и несигурних података тако нешто закључити као истинито. Кирило јесте ангажовао паравалане за многе послове, па чак их и финансирао, али их никад није употребљавао за извршавање нечијег погубљења. Сва недела која су паравалани чинили, чинили су на сопствену одговорност. Њих је Кирило ценио као узорне и добре хришћане који су имали храбрости да положе свој живот зарад других.

4. Разбојнички сабор

Паравалани нису само долазили у сукоб са паганима и Јеврејима, него и са хришћанима, а која су се односила на догматска учења о Исусу Христу. Источно римско царство су тада потресали сукоби са разним јересима, као што су аријанство и несторијанство. Као велики борац против несторијанства истакао се Кирило Александријски. Ова јерес је била осуђена

на Трећем васељенском сабору 431. године у Ефесу, али тиме још увек није био задан коначан ударац несторијанству, као ни даљем ширењу осталих јеретичких учења

Кирило је умро 444. године и за новог патријарха Александрије изабран је његов архиђакон Диоскор. По речима Карташова (Карташов, 1995: 325), многи су се обрадовали његовој смрти, верујући да ће то донети коначан мир између Александрије и Константинопоља. Међутим, сви ће се они касније покајати због тога.

Угледајући се на свога претходника, Диоскор је био велики противник несторијанства, али је зато био зачетник нове јереси, монофизитства⁶, а у чему су га подржавали паравалани. У његово време деловао је и извесни монах Евтих из Константинопоља, који је сарађивао са Диоскором. Он је био присталица Кирила, који је одбацивао једносуштије Христове људске природе са нашом. Он је за кратко време успео доћи у сукоб са многим епископима, који су га оптуживали да је под утицајем Аполинаријевог јеретичког учења. Евтих је неколико пута изјавио да је Христос, након сједињења, имао једну природу, божанску, због чега је био осуђен као јеретик и одузет чин архимандрита. Међутим, он је имао подршку царског двора, александријског патријарха Диоскора, египатских монаха и паравалана, па је имао смелости да затражи сазив васељенског сабора, верујући да ће на сабору бити оправдан, јер је тврдио да се држи Кириловог учења (Карташов, 1995: 326 - 332).

Евтихов захтев је био прихваћен од цара Теодосија II и сабор је отворен у августу месецу 449. године у Ефесу. Сабором је председавао александријски патријарх Диоскор. У Ефесу је био присутан извесни Варсум, који је предводио египатске монахе и паравалане, а који су дошли да подрже Евтиха (Gregory, 1979: 149; Карташов, 1995: 336).

Када је сабор почео са радом, затражено је од Евтиха да призна две природе у Христу. Након тога су паравалани и монаси почели да негодују, узвикујући: *"На ломачу Евсевија⁷, живої їа сїалиїи! Ресећи на двоје све оне који Христа деле на двоје!"* (Карташов, 1995: 337). Евтих је поновио своје исповедање да је Христос имао две природе пре сједињења, а једну након сједињења. Диоскор је, као председавајући, потврдио његово учење као православно и вратио му чин архимандрита. Део сабора се успротивио таквој одлуци, на шта је Диоскор запретио одузимањем чина и прогоном, а паравала-

6 Диоскор је био у сукобу са Константинопољем, јер је одбацивао канон Другог васељенског сабора, у којем се признаје друго место константинопољског архиепископа. Он је сматрао да то место припада александријском архиепископу и да је канон уперен против Александрије.

7 Евсевије Дорилејски је био један од највећих противника Евтиха, који га је оптуживао за јерес и залагао се за његову осуду.

лани претили узвикујући: ”*Све оне који се с нама не слажу, њогавији у мору!*” (Карташов, 1995: 337).

Противници Диоскорове одлуке су затражили од њега да им да право на реч, што је он одбио. Тада је избила побуна, па је Диоскор позвао стражаре да га заштите, тврдећи да му је угрожен живот. Уз стражаре су били монаси из Сирије и Египта, као и паравалани. Како је тада у цркви настала гужва, многи епископи су били згњечени, где су спас нашли испод клупа. Један од Евтихових противника, цариградски патријарх Флавијан, био је сакривен у олтару, где га је стража ухапсила. Паравалани су захтевали да буде убијен, али је захваљујући његовим присталицама био поштеђен. Међутим, од задобијених повреда током нереди, он је умро (Карташов, 1995: 337 - 338).

Када је сабор био завршен, Диоскор је себе сматрао победником и затражио од свих епископа да потпишу одлуке сабора. Многи су потписали из страха, плашећи се за своје животе, јер им је било запређено од паравалана. Одлука ефеског сабора гласила је да се Евтих сматра православним, а јеретичима патријарх цариградски Флавијан, Јевсевије Дорилејски, Ива Едески, Теодорит Кирски и Домн Антиохијски⁸ (Карташов, 1995: 338 - 339). Касније ће те одлуке на Четвртном васељенском сабору 451. године у Халкидону бити одбачене, а сабор у Ефесу проглашен разбојничким. Диоскор и Евтих ће бити проглашени за јеретике, као и њихове присталице, укључујући и паравалане.

5. Крај паравалана

Тачан датум престанак деловања паравалана није сигуран. Они су још током сукоба са паганима у Александрији били лоши у очима Константинопоља. Зато је цар Теодосије II донео закон 416. године, којим је параваланима ограничио права. Он је смањио њихов број на 500 људи, забранио да живе унутар градова, забранио њихово присуство на јавним местима, позориштима и судовима (Pall, 2009: 6). Нису више били припојени александријском патријарху, него египатском перфекту (Cameron - Garnsey 2008:134). Међутим, ова ограничења неће дуго трајати, па ће се санкције укинути 418. године и опет ће бити потчињени александријском патријарху (Болотов, 2010). Они су се тада још више осилили, осетивши да им нико ништа не може и почели још више да врше тортуру над неистомишљеницима. Задња кап која је прелила чашу због њиховог понашања, била је на разбојничком сабору у Ефесу. Они ће почети да се расипају након халкидонског сабора, када су проглашени јеретичима и искључени из цркве, јер су подржавали Евтиха и Диоскора. Временом ће све више бити забрањивани и прогањани, па ће и нестати.

⁸ Он је потписао документ Ефеског сабора из страха за свој живот, али је свеједно био осуђен као јеретик.

6. Закључак

Историја паравалана је доста конфузна, јер о њима има мало студија. Све се своди само на претпоставке и успутна спомињања. Оно што је сигурно, јесте да су припадали групи сиромашних људи, који су имали храбрости да се брину за болесне и мртве. Они су у почетку свог постојања служили као пример хришћанима, због чега су стекли велико поштовање и углед међу људима, а касније и код патријарха Александрије. Међутим, они су временом почели да се све више мешају у државне послове, верујући да тиме шире Божију правду, а несвесни да су њихови чиновни супротни Божијој вољи. Тако су од милостивих хришћана постали немилосрдне убице и прогонитељи. Пошто су бранили монофизитску јерес, проглашени су за јеретике и временом нестали. Ипак, без обзира на њихову каснију будућност, они су у почетку заиста важали за храбре Христове слуге.

Литература:

- Bergmeier, T., *Behind the Scenes: Epaphroditus, A Man of Courage (Philippians 2:25 – 30)*, (1989), Преузето 8. 01. 2014. са: cornerstoneneo.com/sermons/?download&file_name=20121202...pdf;
- Blackburn, B., (2009), *The Mystery of the Synagogue: Cyril of Alexandria on the Law of Moses*, Indiana;
- Болотов, В., (2010), *Историја цркве у њериоду Васељенских сабора*, Краљево;
- Болотов, В., (2009), *Историја цркве у њериоду до Констанцијана Великог*, Краљево;
- Bowersock G., (2010), Parabalani: A Terrorist Charity in Late Antiquity, *Anabases* 12, 45 – 54;
- Bury, J., (1958), *History of the Later Roman Empire from the Death of the Theodosius I to the Death of Justinian*, New York;
- Cameron, A., Garnsey, P. (ed.), (2008), *The Cambridge Ancient History. Volume XIII*, Cambridge Un.;
- De Medici, J., (2005), *Rational Goddess/Pagan Witch: History and Hypatia from the Fourth Century AD Through Modernity*, Wisconsin;
- Ferngren, G., (2011), A new era in Roman healthcare, *Christian history: Healthcare and Hospitals in the mission of the church*, Issue 101, 6 – 12;
- Gregory, T., (1979), *Vox Populi. Violence and Popular Involvement in the Religious Controversies of the Fifth Century A. D.*, Ohio;
- Harmless, W., (2004), *Desert Christians*, Oxford;
- Justice, F., (2012), *Hypatia: Her Life and Times*. Преузето 9. 01. 2014. са <https://www.smashwords.com/extreader/read/143482/1/hypatia-her-life-and-times>;
- Kaplow, L., (2005 - 2006), Religious and Intercommunal Violence in Alexandria in the 4th and 5th Centuries CE. *Hirundo: The McGill Journal of Classical Studies*, Volume IV, 2 – 26;
- Карташов, А., (1995), *Васељенски сабори. Том I*, Београд;

- Mikhail, M., (1998), "Pagans and Christians in Fifth – Century Egypt". *Saint Cyril of Alexandria. Pillar of Faith. Society of Coptic Church Studies*, Volume 19, Number 1 & 2, 4 – 16;
- Parsons, R., (1893), *Some Lies and Errors of History*, Washington;
- Richeson, A., (1940), Hypatia of Alexandria. *National Mathematics Magazine*, Vol. 15, No. 2, 74 – 82;
- Sanchez, J., (2013), The Monk Hypatius and the Olympic Games of Chalcedon, *Studia Patristica LX*, 39 – 45;
- Sary, P., (2009), *Christianization by Way of Legislation. The Theodosian Code as a Source for the Religious Policies of the First Christian Emperors*. Преузето 28. 01. 2014. ca: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/tvorba_prava/Sary_Pal_1275_.pdf;
- Сократ Схоластик, (2002), *Историја цркве*, Шибеник;
- Stedman, R., (2010), *The Whole Story*. Преузето 8. 01. 2014. ca: <http://www.raystedman.org/thematic-studies/new-covenant/the-whole-story>.
- Telea M., (2012), Medical Care in Byzantium from Mission to Devotion. *European Journal of Science and Theology*, Vol. 8, 151 – 162;
- The Acts of the Council of Chalcedon* (2005), Liverpool;
- Yanney, R., (1998), Life and Work of Saint Cyril of Alexandria, у: *Saint Cyril of Alexandria. Pillar of Faith. Society of Coptic Church Studies*, Volume 19, Number 1 & 2, 17 - 30.

Boris Ž. Fajfrić
eparhija Sremska, Šid
fajfric.orthodox@gmail.com

PARABALANI - CHRISTIAN NURSES AND REBELS

Paravalani occur at a time when Christianity spread, and subsequently determine their in the Roman Empire. They were the group that was initially declared as nursing, caring for the sick and the dead, and is also considered a monastic order in the East. In the beginning of their work took care of the sick, regardless of where the disease was, why they gained the trust and respect among Christian people, and especially clergymen. After the Edict of Milan, in parallel with Christianity, the stronger they paravalani. Their activity will continue to be based on the care of the sick, but it will be extended to policy. In particular, they acted in Alexandria, where applicable personal guard Alexandrian patriarch. They waged a relentless campaign against pagans, where the victim of their disfavor was philosopher and mathematician Hypatia. Persecuted the Jews, and took part in the dogmatic disputes. Over time, they become a problem for the kingdom, and certain emperors restrict their activities, and then ban them.

Keywords: parabalani, Church, pagans, Jews, Roman empire, Cyril of Alexandria.